

RECEPCIÓ PÒSTUMA DE VERDAGUER

«La història de la recepció de Verdaguer presenta un dels casos més singulars de les lletres catalanes modernes.

Tan singular com la seva vida de rebel i com la seva obra d'escriptor genial». Ricard Torrent. *El Punt* 21-V-95

JOAN CARRERES I PÉRA

En el tombant del segle XIX, l'anomenada «tragèdia de mossèn Cinto» convulsionà la nostra terra. Fins i tot més enllà de la seva vàlua com a escriptor i com a home d'església. I si ens referim a l'obra, s'han hagut d'assumir els canvis experimentats en l'estètica literària en el curs de cent anys. I, no obstant això, la seva figura apareix més incombustible que mai.

Per entendre aquest fenomen ens cal efectuar una mirada retrospectiva; analitzar la història del nostre país al llarg del segle XX i anar situant el record –i la presència– de Verdaguer en cadascuna de les seves etapes. Aleshores és quan ens adonem que l'estudi de la recepció pòstuma de mossèn Cinto és tan apassionant com la vida.

En els cinquanta-set anys que va viure, Verdaguer publicà una quarantena de llibres, que podem classificar en tres grans blocs: poesia, prosa i traduccions. Però el que sovint passem per alt és la gran quantitat d'obres pòstumes que s'han publicat en aquests cent anys, que són gairebé tantes com les que publicà en vida.

Des de la seva mort –el dia 10 de juny de 1902– fins als nostres dies, la figura de Verdaguer s'ha mantingut viva en la memòria popular. Cap personalitat catalana no té tantes poesies musicades, ni se li han dedicat tants carrers i places, ni té tants monuments erigits al llarg i ample de la nostra geografia. I mentre els debats sobre la vida del capellà-poeta continuen, la seva obra és ja reconeguda com la d'un clàssic de les lletres catalanes.

El nostre poble és propens a l'oblit. Per això cal, de tant en tant, que algú ens refresqui la memòria. I en el cas de Verdaguer, sort n'hem tingut de les efemèrides.

1902-1909. FEBRE EDITORIAL

Entre 1902 i 1909 les edicions s'estalonen, sense comptar les nombroses reedicions. En set anys foren publicades catorze obres pòstumes que Verdaguer en morir havia deixat més o menys embastades; algunes a punt d'edició, amb el pròleg ja escrit. Altres foren prologades per crítics eminents. Són les següents:

- 1903 *Al Cel*. Pròleg de l'autor.
- 1903 *Corpus Christi*. Pròleg de Jaume Massó i Torrents.
- 1904 *Eucarístiques*. Versió al francès d'Agustí Vassall. Prefaci de Pere Palau González de Quijano.
- 1905 *Discursos*. Pròleg de Joan Maragall.
- 1905 *Rondalles*. Presentació de J (aume) M (assó) T (Torrents).
- 1907 *Folk-lore*. Presentació de l'editor. (No signada).
- 1907 *Colom seguit de Tenerife*. Pròleg de J(osep) P(ijoan).
- 1907 *Càntic dels Càntics* precedit d'*Els jardins de Salomó*. Pròleg de Manuel de Montoliu.
- 1907 *Dos màrtirs de ma Pàtria o sia Lluçia y Marcià*. Pròleg de Jaume Collell.
- 1908 *Perles del «Llibre d'Amic e d'Amat» den Ramon Llull*. Pròleg de Miquel dels Sants Oliver.
- 1908 *Els Pobres. Els Sants*.
- 1909 Publicació de la llegenda de *Santa Maria del Pi*.

Inauguració del monument a Verdaguer a la plaça de Folguerolles.

En aquest interval foren publicats dos reculls antològics: *La mellor corona* (1902), recull de poesies a cura de Busquets i Punset / Viada i Lluch i *Prosa florida* (1908). També sortiren al mercat dues obres de contingut biogràfic i de signe reivindicatiu: *Mossèn Verdaguer* de J. Falp Plana (1902) i *Verdaguer vindicat per un català* (Ramon Turró), amb un pròleg d'Eduardo Marquina (1903). L'any 1908 la Biblioteca de Catalunya adquirí per 1.000 pessetes els 6.350 volums que constituïen la biblioteca de Verdaguer.

Entre 1905 i 1908 aparegué—en set volums— la primera edició de les *Obres Completes*, anomenada també «del medalló». (1) Tingueren cura dels primers volums els editors López, Toledano i Cia., i foren continuades per Josep Agustí.

Entre les obres de teatre inspirades en Verdaguer trobem *El místic* (1903) de Santiago Rusiñol. El dramaturg confessava a Valeri Serra i Boldú (23-IX-1915): «Si Verdaguer no hagués existit, a mi no se m'hauria acudit mai escriure *El místic*».

1909-1927. DE LA SETMANA TRÀGICA AL CINQUENTENARI DE L'ATLÀNTIDA

En el transcurs d'aquests divuit anys hi ha un abans i un després que s'emmarca en el cop d'estat de Miguel Primo de Rivera (setembre de 1923). Com veurem, el fet repercutí també en la recepció de Verdaguer.

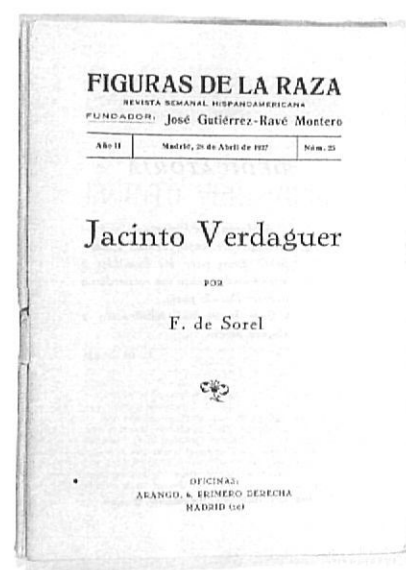
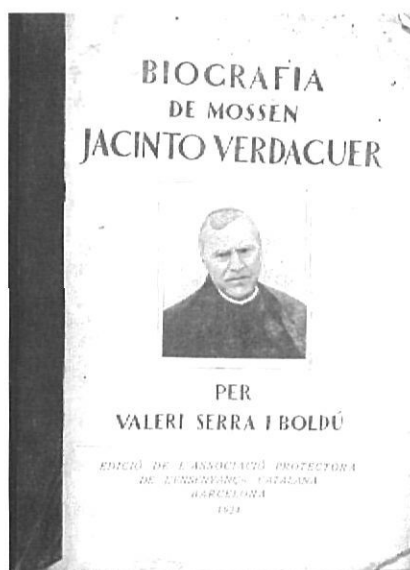
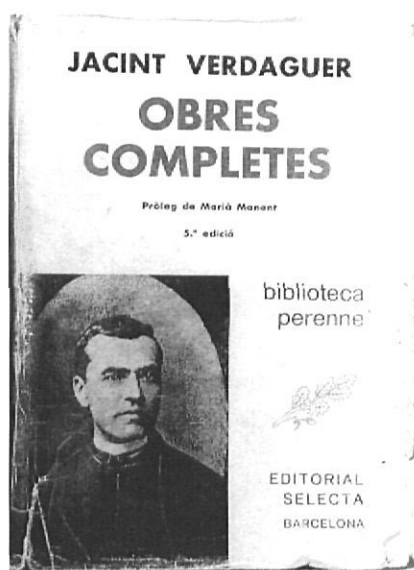
1.- L'estrena mundial de l'òpera *Canigó*, a les Arenes de Figueres, el dimarts 3 de maig de 1910 havia de constituir un esdeveniment insòlit. Text de Verdaguer adaptat per Josep Carner i amb música de Jaume Pahissa sota la direcció artística d'Adrià Gual. Missenyora la Tramuntana—tal vegada recordant els versos que li dedicà el poeta—(2) frustrà aquell magne succés; la nit abans bufà amb tanta virior que s'endugué tramoies i decorats i calgué suspendre aquella representació. Finalment l'estrena tingué lloc el dijous 19 de maig—també a la plaça de les Arenes—, però de Barcelona.

2.- Entre 1913 i 1925 es publicaren les segones *Obres Completes* a cura de Francesc Matheu. Edició Popular

en trenta volums, preus assequibles i format de butxaca. Els tres darrers llibres, *Barcelonines*, *Jovenívols* i *Disperses*, es poden considerar obres pòstumes ja que, tal com assenyalen els títols, l'editor hi recopilà els temes referits a Barcelona—molts d'ells inèdits i dispersos— a l'etapa de joventut, i poesies publicades únicament en diaris i revistes.

3.- Deu anys d'aquesta època (1914-1924) giren entorn del monument de Verdaguer a Barcelona, pagat per subscripció popular a iniciativa de la Diputació Provincial de Barcelona.(3). La col·locació de la primera pedra (29-V-1914) comptà amb l'assistència de Prat de la Riba i el bisbe Torras i Bages, mentre la inauguració (14-V-1924) fou presidida per Alfons XIII i el dictador Primo de Rivera. En l'homenatge de la dictadura «al poeta que cantà les glòries d'Espanya», hi trobem un primer intent assimilador que es repetirà durant el franquisme.

4.- Amb la *Vida íntima* de mossèn Joan Güell i els dos llibres biogràfics de Valeri Serra i Boldú

(1915 i 1924) es tanca un cicle, el dels amics i coneguts del poeta, que abocaren els seus records damunt del paper.

5.- Entre 1920 i 1924 Carles Riba i Josep Maria Capdevila –representants de la segona generació del noucentisme– trenquen aquell «tàcit silenci» sobre la vida del poeta i al mateix temps emprenen des dels àmbits universitaris la publicació d'escrits antològics. Perquè, com escriu Capdevila l'any 1920, «el començament d'una vindicació cal que sigui una antologia».

6.- L'any 1927 *Revista Semanal Hispanoamericana* dedicà a mossèn Cinto un dels seus quaderns biogràfics, titulats *Figuras de la raza*. Aquell mateix any el Conde de Güell- Marqués de Comillas publicava *El poeta Verdaguer*, on s'envesteix per primera vegada el tema de Verdaguer i els exorcismes.

7.- El cinquantenari de *L'Atlàntida* es tancà amb l'edició poliglota, estampada per la Casa Miquel Rius de Barcelona. A més del text original català, s'hi troba l'edició castellana de Melcior de Palau, francesa de Justí Perpratx, italiana d'Emilio Portal, portuguesa de Gomes Ribeiro, pro-

vençal de J. Monné i llatina –inèdita fins aleshores– de Tomàs Viñas. Es tracta d'un llibre artístic –un joell per als bibliòfils–, amb un colofó molt d'acord amb la ideologia del moment: «Acabada'l dia 12 d'octubre de 1929, aniversari del gloriós descobriment d'Amèrica».

REPÚBLICA, GUERRA CIVIL, FRANQUISME

Entre 1928 i 1936 aparegueren les terceres *Obres Completes* –en deu volums– a cura de l'Editorial Catalònia. Inserir en el darrer volum, un estudi punyent del P. Miquel d'Esplugues: *La tragèdia de Mossèn Verdaguer*. També en aquest context biogràfic, l'any 1929 Jaume Collell publicà el «Carteig històric» a la *Gazeta de Vich*, amb un llarg subtítol: «Correspondència epistolar de mossèn Jacint Verdaguer a mossèn Jaume Collell qui la publica ab un prólech y anotacions».

La II República portà una sèrie d'homenatges populars en diferents llocs de Catalunya. A Montserrat, en la inauguració del monument a Verdaguer (27-XI-1931); seguiren la Gleva (16-V-1932), Vil·la Joana de

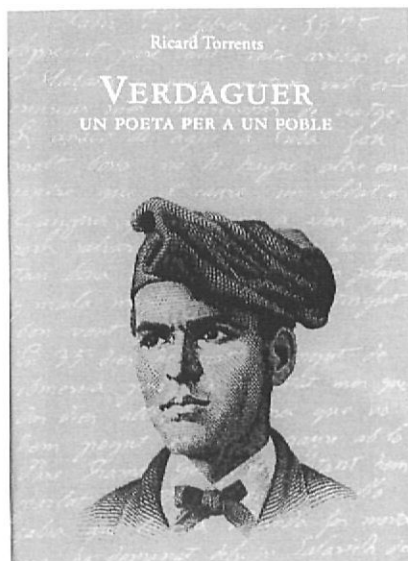
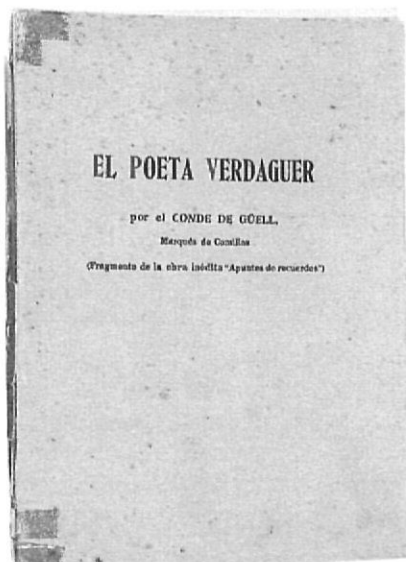
Vallvidrera (5-VI-1932), la Mare de Déu del Mont(4) (12-VI-1932) i Sant Martí del Canigó (24-VII-32) en la reposició de la campana Martina. Tal vegada per això, el desembre de 1934 Serra i Boldú publicà a *Barcelona Atracció* la seva «Excursió espiritual a los lugares que hizo célebres el poeta Verdaguer», com una primícia de les suggestives rutes verdaguerianes.

Entre els llibres d'aquests anys, destaquen els *Documentos inéditos* del P. Manuel Monjas (1933 i 1935 en reedició ampliada) i durant la Guerra Civil, l'antologia *Jacint Verdaguer. Prosa*, a cura de Josep Maria Capdevila (1936), i l'estudi d'Agustí Esclasons *La ciutat de Barcelona en l'obra de Jacint Verdaguer* (1937).

El triomf de la insurrecció militar, l'any 1939, representà per a Verdaguer –com per a tot el poble català, la seva llengua i la seva història–, el silenci de les catacumbes.

1945-1952. A LA RECERCA D'ESPAYS DE LLIBERTAT

L'any 1945 el centenari del naixement de mossèn Cinto fou celebrat des d'òptiques ben diferents.

Els catalans de l'exili li dediquen un artístic cartell i li organitzaren homenatges a París (vegeu l'antologia *Miscel·lània Verdaguer*, de l'Editorial Ragassol), Mèxic (vegeu les memòries de Joan Moles: *Mossèn Cinto*, pròleg de Josep Carner) i Colòmbia. Dedicats a Verdaguer, els Jocs Florals foren celebrats a Bogotà i presidits per l'olotí Josep Maria Capdevila.

A Catalunya, com en els temps del Directori, es volgué donar a l'homenatge un toc nacional espanyol. Mentre els actes populars se centraren a Folgueroles, els actes oficials se celebraren a Barcelona. El 27 de maig fou dedicada a Verdaguer la Fiesta de las Letras. En fou mantenidor Mn. Llorenç Riber. L'endemà, Pere Bohigas clausurà la magna exposició commemorativa, que del 3 al 28 de maig es pogué visitar a la Biblioteca de Catalunya, anomenada aleshores Biblioteca Central.

El fet més rellevant fou editorial; després de llargues negociacions, la fèrria censura permeté –en ortografia prefabricada– la publicació en un sol volum de les *Obres Completes* (Col·lecció Perenne, 1) i la reedició de *L'Atlàntida* (Selecta de but-

xaca, 1) i *Canigó* (Selecta de butxaca, 2). I amb el nom de Verdaguer s'obrien col·leccions tan emblemàtiques com la Perenne i la Biblioteca de Butxaca.

Entre el centenari del naixement (1945) i el cinquantenari de la mort (1952), destaca l'edició crítica de *L'Atlàntida* (1946) a cura de Martí de Riquer i mossèn Eduard Junyent i l'inici d'una bibliografia especialitzada en aspectes concrets de la vida i l'obra del poeta.(5)

Eren anys de subsistència. L'objectiu fou, en aquells moments, la recerca a través de Verdaguer d'espais de llibertat per a la llengua catalana, prohibida taxativament per la dictadura franquista. Al mateix temps foren per als estudis verdaguerians uns anys de revisió de les etapes anteriors.

UN BITLLET DE BANC I UN SEGELL DE CORREUS

Els fets més destacats en l'etapa que va del cinquantenari de la mort de Verdaguer al centenari de la publicació de *L'Atlàntida* se centren en els treballs d'investigació de Josep Maria de Casacuberta, que encara

avui representen –per als estudiosos verdaguerians– un impressionant banc de dades. Recordem només la fundació de la Biblioteca Verdagueiriana (25 volums entre 1953 i 1994) amb la publicació –dins la mateixa biblioteca– dels onze volums de l'*Epistolari* (1.500 cartes entre 1959 i 1991) i dos volums d'*Escrits inèdits*. Es publicà també molta biografia crítica.(6)

Són anys de rutes verdaguerianes i redescoberta del capellà-poeta per part de les joves generacions d'excursionistes. L'any 1950 s'inicia l'Aplec de Matagalls. Des d'aleshores, el segon diumenge de juliol uneix els noms de Verdaguer i el pare Claret. Els 53 àlbums editats (1950-2002) en són un valuós testimoni. Entre les efemèrides destaquem la constitució dels Amics de Verdaguer a Folgueroles (1968), el Centenari de la Missa Nova del capellà-poeta a la capella de Sant Jordi de Puigseslloses –a Folgueroles– (2-X-1970) i els cent anys de la seva arribada a Vinyoles d'Orís (1971).

Expressius de la permanent actualitat de Verdaguer, tenim 1.- La inauguració (8-VII-1961) del

«... i llaurada
 me falg la feyns tan neta
 que llaura com a poeta
 y escrich coma a llauradó
 JACINTO VERDAGUER, Pare.
 1808

monument a Verdaguer al Parque del Retiro de Madrid. 2.- l'Estrena de *L'Atlàntida* al Liceu (1961), completada el 1962 amb la seva representació escènica al teatre *Scala* de Milà. 3) L'estampació de l'efigie de Verdaguer en un bitllet de banc, de 500 pessetes (1971) i en un segell de correus de 5 pessetes que fou posat en circulació el 22 de febrer de 1977.

La fi de la dictadura –amb la mort del general Franco– (20-XI-1975) i la construcció democràtica, permeteren donar en pocs anys un gran impuls als estudis verdaguerians.

1977 - 1986. DE L'ATLÀNTIDA AL CANIGÓ

Amb motiu del centenari de *L'Atlàntida*, les commemoracions verdaguerianes reprengueren la dimensió popular que havien assolit abans de la guerra. D'una banda, s'escamparen arreu dels escenaris verdaguerians, rememorant les rutes de Verdaguer pel Pirineu. Mereix un record especial Joan Amils –de Ripoll– que amb la seva exposició va fer reviure, poble a poble, la presència de Verdaguer.

Ja des d'una perspectiva acadèmi-

ca, foren dedicades a Verdaguer les Festes Populares Pompeu Fabra, que tingueren lloc a Vic els dies 8 i 9 d'octubre, mentre la Nit de Santa Llúcia (17-XII-77 a l'Espluga de Fancolí) culminà amb l'estrena del film *Verdaguer* de Joan Capdevila.

També l'església se sumà a l'efemèride el 25 de setembre amb una Jornada Sacerdotal que tingué lloc a Vic i aplegà més de 600 capellans. En terres gironines l'any 1984 tingué un especial relleu el santuari de la Mare de Déu del Mont, que culminà l'erecció d'un monòlit commemoratiu de l'estada de Verdaguer al Mont.

En l'àmbit editorial, els llibres tenen ja intencionalitat divulgadora: foren publicats els primers llibres escolars, així com els referits a les rutes verdaguerianes i resums biogràfics a l'abast del gran públic.(7)

1986-1995. A LA UNIVERSITAT. PRIMERES EDICIONS CRÍTQUES

Si l'any 1977 el Centenari de *L'Atlàntida* representà una fita per aprofundir en l'obra i la vida de Verdaguer, l'any 1986 es caracteritzà per dos aspectes: l'expansió de l'Any

Canigó al cinema i al teatre infantil i l'entrada a la Universitat per la porta gran.

Entre els incomptables actes, conferències i celebracions organitzats arreu dels Països Catalans, recordem-ne tres: 1.- I Col·loqui Sobre Verdaguer, celebrat del 2 al 6 d'abril, amb la participació de les universitats catalanes i l'IEC. 2.- La magna trobada a Sant Martí del Canigó de 12 bisbes –d'una banda i altra del Pirineu–, el 12 de juliol. 3.- La fundació dels Estudis Verdaguerians i la publicació del primer volum (10 volums entre 1886 i 2002) amb l'objectiu de fomentar «la investigació i l'estudi de l'obra de Verdaguer». Són temps –escrivia Miquel Dolç– «de revisió i clarificació de l'obra verdagueriana»(8) en què per primera vegada s'anuncien les *Obres Completes* en la seva edició crítica i, entre els estudiosos verdaguerians, apareixen nous noms que marcaran la pauta de futur.

Entre els llibres, una obra llargament esperada: el primer volum dels *Manuscrits verdaguerians de revelacions, exorcismes i visions* –en edició pòstuma–, a cura de Josep Junyent i Rafart (1994).(9) Es tre-

ballen les primeres tesis doctorals i es funda a Vic la Societat Verdaguèria (1991). En l'àmbit escolar l'any 1995 s'editaren els *Quaderns didàctics* per als alumnes d'EGB, a cura de Maria Homs i Francesca Sellabona.

1995-2002. UN CLÀSSIC ENTRE ELS CLÀSSICS

L'any 1995, coincidint amb els 150 anys del naixement de Verdguer i Guimerà, la Societat Verdaguèria celebrà el Segle Romàntic. Es multiplicaren els col·loquis i les exposicions i el record de mossèn Cinto se celebrà sota el signe de la normalitat. A Barcelona, al Palau Moja (estatge

dels Comillas), tingué lloc l'exposició «Verdguer i el seu temps» (maig 1995).

Més d'una vintena de llibres(10) i centenars d'estudis i articles donen fe de la vitalitat del fenomen verdaguèria. Cal afegir-hi els nombrosos actes acadèmics, cursets, exposicions, rutes i conferències arreu del país. A més de les iniciatives populars, s'empenia l'edició crítica de l'obra verdaguèria.

Entre 1995 i 2002 sortiren cinc volums de l'edició crítica de les *Obres Completes* que edita Eumo Editorial: Ricard Torrents hi presenta *Dos màrtirs de ma Pàtria* (1995), el malaguanyat Maur M. Boix, la *Llegenda de Montserrat* (1997), i en

2002, Isidor Cònsul, *Sant Francesc*, Ramon Pinyol, *Pàtria* i Pere Ferrés, *L'Atlàntida*.

L'infatigable Narcís Garolera, per la seva banda (que en els anys 1991-92 publicà en tres volums l'edició crítica de les *Excursions i viatges* a la Biblioteca Verdaguèria de la Barcino), entre el 1995 i el 2002 ha publicat en acurada edició: 1995.- *Flors del Calvari* a Columna i *Canigó* a Quaderns Crema; 1996.- *Poesies juvenils inèdites de Jacint Verdguer* al Patronat d'Estudis Osonencs; 2002.- *En defensa pròpia* a Tusquets Edicions i *Pàtria* a Edicions 1984.

Joan Carreres i Péra és doctor en filosofia i lletres.

Notes:

- (1) Al volum VI s'hi publicaren, sencers, els escrits *En defensa pròpia*. Com que el drama verdaguèria és encara fresc –i els personatges, vivents–, l'editor hi escrivé una nota conciliadora. La mateixa editorial publicà l'any 1905 *L'Atlàntida*, en edició de bibliòfil, reeditada el 1906 amb dotze il·lustracions de Josep Maria Xiró i Taltabull.
- (2) «Vegí a plaer aquella immensa plana / que no podent los homes escombrar, / se'n cuida caa hivern la tramuntana / asserrent la sorra vers la mar». (De l'«Empordà».)
- (3) Vegeu la convocatòria, datada a Barcelona l'11-XI-1912 amb el títol «Catalans, admiradors de Mossèn Cinto».
- (4) Cal que ens aturem al Mont. Amb la presència de Pau Vila –i l'adhesió de Francesc Macià– la trobada de les entitats excursionistes de Catalunya en aquell santuari gironí fou –en paraules del president de l'AECC Artur Llorenç– «un desgreuament a la memòria de Mn. Cinto, ultratjada, fa algun temps, pels elements de la dictadura». Hi assistiren més de 800 persones i –encara avui– en resta la placa a la llinda de la Cambra-Museu de Verdguer, obra del dibuixant Joaquim Renart i de l'escultor Ramon Moya.
- (5) L'any 1952 fou un any de biografies. Sortí en un mateix any: 1- En edició de butxaca, el *Jacint Verdguer* de Joan Torrent i Fàbregas, 2- *Verdguer: el poeta, el sacerdot*

i el món, de Sebastià Juan Arbó, 3- *Poeta del cielo*, aplec d'escrits verdaguèrians de Ramon Rucabado, 4- *Verdguer amb la lira i el calze*, de Josep Miracle.

- (6) *El drama de Mossèn Jacint* de Jesús Pabón (1954), *Els darrers dies de la vida de Jacint Verdguer*, de Josep Pereña, *Mossèn Cinto vist per psiquiatre*, de Delfi Abella, *hacia una revisió del caso Verdguer* del P. Basili de Rubí (1958) i *Mossèn Cinto a la Gleva* de Joan Torrent i Fàbregas (1965). Cal afegir-hi *Verdguer poeta de Catalunya*, de Josep Maria de Sagarra (1968) i *Jacint Verdguer: l'home i l'obra*, de Ramon Xuriguera (1971).
- (7) Heus ací alguns llibres publicats entre 1977 i 1984: d'àmbit escolar *Verdguer: un poeta per a un poble*, de Ricard Torrents (1980) –ampliat en la segona edició (any 1995)– i el *Llibre de lectura* d'Antoni Comas (1881). Rutes: *Verdguer a la Pica d'Estats*, editat pels Centres Excursionistes (1983) i *Verdguer a la Mare de Déu del Mont* de Modest Prats i Joan Carreres (1984). A nivell popular, les biografies de Josep M. Garrut: *Jacint Verdguer, Príncep dels poetes catalans* (1977) i *Verdguer* d'Antoni Carner i Borràs dins la col·lecció Gent Nostra. Entre les publicacions, destaca el número especial de la revista *San Jorge* de la Diputació de Barcelona (abril de 1977) i la nadal·la de la Fundació Carulla-Font *En el Centenari de l'Atlàntida*. Entre els llibres,

remarquem l'edició crítica de *Brins d'espigol* –obra pòstuma de Verdguer– a cura d'Amadeu J. Soberanas.

(8) *La Vanguardia*, 13-I-1987.

(9) Entre els llibres editats en aquest període, assenyalem: *Jacint Verdguer: història crítica i poesia*, d'Isidor Cònsul, i *Els gaigs i els cànctics de Jacint Verdguer* d'Osvald Cardona (1986), *El Mossèn* d'Isabel Clara Simó (1987), *Estudis sobre Jacint Verdguer* de Josep Miracle (1989), *Jacint Verdguer* –Rutes verdaguèriaes– de Llorenç Soldevila (1992) i *En defensa pròpia* –amb inclusió d'un article inèdit– a cura de Lluïsa Plans (1994).

(10) Esmentem, entre altres, *Verdguer. Vida, Camins, Paisatges* de Carreres i Péra i Oliveras, *Jacint Verdguer, formació i dimensió d'un mite*, de Llorenç Soldevila, i *Verdguer i Barcelona*, de Francesc Codina. *Sobre Verdguer. Biografia, literatura, llengua* de Narcís Garolera, *Llegendes del poema Canigó*, de Joan Guillaumet, *Oïson de Perejaume, Jacint Verdguer, poeta de l'Associació Catalans a Roma, Il poeta dal calice proibito* de Raimondo Sorgia. L'antologia *Jacint Verdguer i la Plana de Vic* a cura de Maria Mercè Miró i *Jacint Verdguer, els millors poemes*, de Proa-Columna. La novetat fou la publicació del llibre pòstum *La pomerola* –dins *Verdguer: estudis i aproximacions*– a cura de Ricard Torrents.